

Lausunto valtion talousarviosta 2019

Korkeasuhdanne maailmantaloudessa jatkuu, mutta nopein kasvuvaihe on takana. Viimeaikainen talouden ja työllisyyden kasvu ovat vahvistaneet Suomen julkista taloutta. Noususuhdannetta varjostaa kuitenkin rakenteellinen työttömyys sekä erityisesti väestön ikääntyminen. Väestön vanheneminen johtaa työikäisen väestön määrän pienenemiseen sekä ennusteiden mukaan vauhdilla kasvaviin hoito- ja hoivamenoihin.

Lapsista ja nuorista vain noin kolmannes, aikuisväestöstä viidennes ja ikäihmisistä muutama prosentti liikkuu terveystensä kannalta riittävästi¹. Vuonna 2017 lähes kolme neljäsosaa miehistä ja kaksi kolmasosaa naisista oli ylipainoisia ja neljännes työikäisistä voidaan luokitella lihaviksi². Liikunnan puute ja siitä aiheutuvat väestön terveyshaitat ovat ilmeisiä. Liikunnalla on kiistaton merkitys ihmisten terveyden, hyvinvoinnin ja toimintakyvyn turvaajana. Esimerkiksi noin kymmenen prosenttia suomalaisista sairastaa tyyppin 2 diabetesta, josta merkittävä osa voitaisiin ehkäistä elintapamuutoksilla³. Koko väestön tasolla riittämätön liikunta aiheuttaa lisäkustannuksia terveydenhuollon suorissa kustannuksissa, tuottavuuskustannuksissa menetettyjen työpanosten osalta, ikääntyneiden kasvavia hoivakuluja, syrjäytymisen kustannuksia sekä sosiaalietuuksien lisäkustannuksia. Huhtikuussa 2018 julkaistun valtioneuvoston raportin mukaan liian vähäisen liikkumisen yhteiskunnalliset kustannukset ovat vuositasolla 3,2-7,5 miljardia euroa⁴. Panostuksilla ennaltaehkäisevään terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen voidaan saavuttaa merkittäviä kustannussäästöjä.

Valtion liikuntaneuvoston liikuntalaissa (390/2015) määriteltynä tehtävänä on käsitellä liikunnan kannalta laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä asioita ja erityisesti arvioida valtionhallinnon toimenpiteiden vaikutuksia liikunnan alueella, tehdä aloitteita ja esityksiä liikunnan kehittämiseksi sekä antaa lausuntoja toimialansa liikuntamäärärahojen käytöstä. Valtioneuvoston asetuksessa (550/2015) määriteltynä tehtävänä on antaa lausunto valtion talousarvioon otettavista liikuntamäärärahoista.

Valtion liikuntaneuvosto nostaa esiin:

1) Valtion liikuntatoimen budjetti 2019 – budjettivaroista tulisi kohdentaa 3 M€ Liikkuva varhaiskasvatus -pilottiin

Valtion liikuntabudjetti koostuu lähes kokonaan rahoituskehysten ulkopuolisista veikkausvoittovaroista. Liikuntabudjetti vuodelle 2019 vastaa tasoltaan vuoden 2018 tasoa. Muutokset yksittäisissä määrärahariveissä ovat pääosin marginaalisia. Suurin muutos rahoituksessa on kolmivuotisen Liikkuva Koulu -ohjelman kärkihankerahoituksen (7 M€/vuosi) päätyminen. Liikuntaneuvosto pitää tärkeänä, että kärkihankerahoituksen päätyttyä huolehditaan peruskouluissa alulle saatettujen liikunnallistamistoimien jatkuvuudesta. Vuodelle 2019 valtion budjettivaroista osoitetaan 2,8 M€ toiselle asteelle suunnattuihin Liikkuva opiskelu -toimenpiteisiin käytettäväksi. Liikkumisen edistämiseen on välttämätöntä osoittaa veikkausvoittovarojen lisäksi määrärahoja valtion budjettivaroista.

Liikuntatottumukset alkavat vakiintua jo kolmen ikävuoden jälkeen, mikä tukee toimenpiteiden kohdistamista alle kouluikäisten liikkumisen edistämiseen. Liikkuva koulu -ohjelman toimintamallin mukaisesti **tulisi käynnistää Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelman pilotti, johon tulisi kohdistaa 3 M€ vuodelle 2019**. Pilottivaiheen avulla voidaan luoda seuraaville vuosille edellytykset varhaiskasvatuksen liikunnallistamistoimenpiteiden ulottamiseksi kaikkiin maamme varhaiskasvatustyöyksiköihin.

Eriarvoistumiskehitys on huolestuttavaa myös liikunnassa. Arviolta viisitoista prosenttia eli 800 000 suomalaista tarvitsisi erityistä tukea liikkumiseen ja liikunnan harrastamiseen⁵. Tukea eri syistä tarvitsevat henkilöt liikkuvat ja harrastavat liikuntaa muuta väestöä vähemmän ja hyvinvointia uhkaavat tekijät näyttävät kasautuvan usein samoille henkilöille. Toimenpiteitä tulisikin julkisessa

liikuntahallinnossa lisätä kohderyhmille, joissa edellytykset oman hyvinvoinnin edistämiseen ovat heikoimmat ja joiden tukeminen tuottaa suurimmat yhteiskunnalliset hyödyt.

Liikuntapaikkarakentamisessa ja peruskorjauksissa on maassamme suuria tarpeita. Kokonaisuudessaan valtion ja kuntien tulisi käyttää arviolta 400 miljoonaa euroa⁶ vuosittain liikuntapaikkojen peruskorjaamiseen nykyisten olosuhteiden säilyttämiseksi – toteutuma on tällä hetkellä noin 100 miljoonaa euroa. Lisäksi etenkin kasvukeskuksissa on suuri pula suositaan kasvattaneiden palloilulajien sekä vesiliikunnan olosuhteista. Vuoden 2019 talousarviossa liikuntapaikkarakentamisen tuki on edelliseen vuoteen verrattuna laskeva. Tämä selittyy Helsingin Olympiastadionin perusparannushankkeeseen kohdennetun rahoituserän pienemisellä. Liikuntaneuvosto pitää välttämättömänä, että perusliikuntapaikkojen, kuten uima- ja liikuntahallien sekä lähiliikuntapaikkojen avustamisen taso kyetään jatkossakin säilyttämään tai pikemminkin korottamaan, sillä erityisesti vaikeassa kuntatalouden tilanteessa valtionavustuksilla on merkitystä hankkeiden etenemisessä kunnallisessa päätöksenteossa.

Liikuntaneuvosto nostaa esiin, että liikuntamäärärahojen suuruus ei kokonaisuudessaan ratkaise, vaan lisäksi tulee pohtia sitä, kohdistetaanko resurssit vaikuttavimpiin kohteisiin. Liikuntaneuvosto pitää ensiarvoisen tärkeänä valtionavustusprosessin kokonaisvaltaista uudistamista, avustuskäsittelyn digitalisointia sekä sirpaleisen hankeavustamisen vähentämistä. Avustuskäsittelyn yhdenmukaistaminen digitalisoinnilla on välttämätöntä niin avustusprosessin toteutuksen kuin vaikuttavuusarvioinnin kehittämiseksi. Nykyisellään avustusten vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointia ei tehdä riittävällä tasolla osittain siksi, että seurantavälineet ovat riittämättömät.

2) Liikkumisen lisäämiseksi tulee kasvattaa poikkihallinnollista resursointia.

Väestön riittämätöntä fyysistä aktiivisuutta ei ratkaista tarkastelemalla valtion talousarviota vain liikuntatoimen osalta. Mikäli liikkumattomuuteen ja siitä seuraaviin haasteisiin halutaan vaikuttaa aidosti, on välttämätöntä, että kaikki hallinnonalat toimivat asiassa johdonmukaisesti. Nykyisellään liikunnan lisäämisen toimenpiteet ja resursointi ovat jääneet liialti liikuntatoimen vastuulle sekä valtiolla että kunnissa. Julkisen talouden suunnittelussa olisi tärkeää ottaa kokonaisvaltaisempi, sektorirajat ylittävä ote liikkumisen lisäämiseksi.

Valtion talousarviossa voidaan tunnistaa kymmeniä määräraharivejä, joilla on merkitystä fyysisen aktiivisuuden, liikunnan ja urheilun edistämässä. Ne liittyvät esimerkiksi sosiaali- ja terveystalouden yhteydessä annettavaan liikuntaneuvontaan, neuvolatoimintaan, koulu- ja opiskelijaterveydenhuoltoon, vanhuspalveluihin, vammaispalveluihin, työhyvinvoinnin sekä työssä jaksamisen tukemiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön toimialalla vaikutetaan varhaiskasvatukseen, perusopetuksen, toisen asteen ja korkeakoulujen käytäntöihin, aamu- ja iltapäivätoimintaan, kerhotoimintaan, opetuksen tuntijakoihin sekä oppilaitosten fyysisiin olosuhteisiin. Fyysinen kunto on tärkeää Puolustusvoimien näkökulmasta. Valtiovarainministeriön verotuslinjaukset ja kuntien ohjaaminen vaikuttavat keskeisesti väestön hyvinvointi- ja terveyskäyttäytymiseen. Liikenne- ja viestintäministeriö tukee kävelyn ja pyöräilyn edistämistä osana liikennejärjestelmän ylläpitoa ja kehittämistä. Ulkoilun ja luonnon virkistyskäytön edistäminen ja jokamiehenoikeudet ovat suomalaisille arvokkaita ja samalla tärkeitä tekijöitä liikkumisen tukemisen näkökulmasta.

Haasteena on se, että jokaisella hallinnonalalla on omat valtionosuus- ja valtionavustuskäytäntönsä, hallinnolliset menettelynsä, aikataulunsa ja linjauksensa. Väestön fyysisen kokonaisaktiivisuuden lisääminen edellyttäisi nykyisen siilomaisen hallintomallin sijaan hallinnonalarajat ja -resurssit ylittävää, velvoittavaa ja sitouttavaa toimintatapaa. Liikuntavaikutusten arviointi tuli ottaa läpileikkaavaksi osaksi koko julkishallintoa.

3) Kuntien valtionohjausta on selkeytettävä.

Kunnat luovat liikuntalain mukaisesti edellytyksiä kaikkien väestöryhmien liikunnalle ja seuratoiminnalle paikallisesti ja alueellisesti. Kuntien merkitys korostuu erityisesti ikäihmisten,

erityisryhmien, työttömien sekä lasten ja nuorten liikunnassa, kuten myös liikuntapaikkojen rakentamisessa ja ylläpitämisessä. Kuntakohtaiset vaihtelut liikunnan edistämässä ovat huomattavia, mikä vaarantaa liikunnan yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen saavutettavuuden.

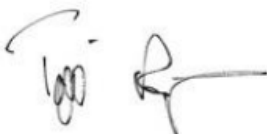
Valtionohjauksen hajanaisuus konkretisoituu, kun liikkumisen ja huippu-urheilun edistämistä ajatellaan kuntien toiminnan näkökulmasta. Varhaiskasvatuksessa ja peruskouluissa tapahtuva liikkuminen, liikunnanopetus ja liikuntakasvatus, kävely- ja pyöräteiden rakentaminen ja kunnostaminen, liikuntapaikkojen rakentaminen, kunnostaminen ja varustelu, ulkoilun edistäminen, yhdyskuntasuunnittelu, kaavoitus, liikuntaseurojen avustaminen, urheilupainotteinen lukio- tai ammattioppilaitostoiminta, lähiliikuntapaikkojen rakentaminen ja liikuntapalveluiden kehittäminen tapahtuvat eri ohjauskeinojen muodossa.

Valtion liikuntaneuvosto tukee Harkimon työryhmän (2017) tekemää esitystä kuntien valtionosuusjärjestelmän kokonaisvaltaisesta uudistamisesta opetus- ja kulttuuriministeriön, valtiovarainministeriön ja valtion liikuntaneuvoston johdolla. Valtion rahoituksen tulisi kannustaa kuntia tekemään aktiivista liikuntatoimintaa ja palkita kuntia saavutetuista tuloksista. Sosiaali- ja terveystieteiden uudistamistyölle asetettuja tavoitteita terveyserojen kaventamisesta ja sosiaali- ja terveystieteiden tarpeen vähentämisestä ei ole realistista saavuttaa ilman merkittävää lisäresursointia terveyden edistämistyöhön ja ennaltaehkäisevään toimintaan.

4) Huippu-urheilujärjestelmän kriittiset menestystekijät on saatava kuntoon.

Valtion liikuntaneuvoston vuonna 2017 teettämässä arvioinnissa suomalaisen huippu-urheilun tilasta keskeisten haasteiden todettiin kiteytyvän strategiseen johtamiseen. Arvioinnissa nostettiin esiin huippu-urheilun kehityskohteina seuraavat asiat: 1) huippu-urheilulle laaditaan moderni, tietoon perustuva ja huippu-urheilun vaikutukset laaja-alaisesti tunnistava yhteiskunnallinen perustelu, 2) kansallisia vastuita, työnjakoa ja tavoitteita edelleen kirkastetaan, 3) johtamista, arviointia ja seurantaa tuetaan tiedolla johtamista määrätietoisesti kehittämällä, 4) huippu-urheilun kokonaisresursointia vahvistetaan ennen kaikkea yksityisen rahoituksen osuutta kasvattamalla, mutta myös poikkihallinnollisella yhteistoiminnalla, 5) huippu-urheilijoiden toimeentuloa tulee määrätietoisesti kehittää. Huippu-urheilun yhteiskunnallinen perustelu valmistui alkukesällä 2018 ja myös kokonaisuudessaan voidaan todeta arvioinnissa esiin nostettujen teemojen kehittämisen alkaneen. Kehityskohteet vaativat edelleen pitkäjänteistä työtä ja seurantaa.

Huippu-urheilun edellytysten vahvistamiseksi valtio varautuu tulevana vuosina pääomittamaan perustettavaa olympiarahastoa siirtämällä sille valtion omistamaa osakevarallisuutta enintään 20 miljoonalla eurolla. Järjestelyllä on tarkoitus saada yksityistä rahoitusta lisää huippu-urheilulle, sillä valtion pääomitus on määrä tehdä samassa suhteessa yksityisen pääoman kanssa. Rahaston tuottoa on tarkoitus käyttää urheilijan polun tukemiseen, kuten päivittäisharjoittelun toimintaympäristöjen kehittämiseen sekä urheilijoiden sosioekonomisen aseman parantamiseen. Valtion liikuntaneuvosto pitää olympiarahaston perustamista myönteisenä asiana huippu-urheilun rahoituksen kehittämisen näkökulmasta.

Tapio Korjus
puheenjohtaja
valtion liikuntaneuvosto

Minttu Korsberg
pääsihteeri
valtion liikuntaneuvosto

¹ Husu, Pauliina; Sievänen, Harri; Tokola, Kari; Suni, Jaana; Vähä-Yppä, Henri; Mänttari, Ari; Vasankari, Tommi. Suomalaisten objektiivisesti mitattu fyysinen aktiivisuus, paikallaanolo ja fyysinen kunto.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161012>

² Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lihavuuden yleisyys Suomessa. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kansallinen-lihavuusohjelma-20122015/lihavuus-lukuina/lihavuuden-yleisyys-suomessa>

³ Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Diabeteksen yleisyys. <https://www.thl.fi/fi/web/kansantaudit/diabetes/diabeteksen-yleisyys>

⁴ Vasankari, Tommi; Kolu, Päivi (toim.). Liikkumattomuuden lasku kasvaa – vähäisen fyysisen aktiivisuuden ja heikon fyysisen kunnan yhteiskunnalliset kustannukset. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 31/2018. <https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=25902>

⁵ Pyykkönen, Teijo; Rikala, Saku. Valtio soveltavan liikunnan ja vammaisurheilun edistäjänä.

http://liikuntaneuvosto.fi/julkaisut/valtioneuvoston_julkaisusarja/arkisto/toimintarajoitteisten_liikunnan_ja_urheilun_edistamisessa_korostuu_koko_valtionhallinnon_toiminta.887.news

⁶ Liikuntapaikkojen peruskorjaustarve. Nissinen Kari. VTT. 2014